

МӘЖЛЕС

МӘЖЛЕС

МӘЗӘКЧЕЛӘР МӘҖЛЕСЕ

Мәзәкләр

КАЗАН
ТАТАРСТАН КИТАП НӘШРИЯТЫ
1995

ББК 82.3(Р-Тат)
М88

М88 Мәзәкчеләр мәҗлесе: Мәзәкләр.— Казан: Татар. кит. нәшр. 1995.— 55 бит.
ISBN 5—298—00591—8

Бу җыентыкка «Ватаным Татарстан» газетасында төрле елларда басылып чыккан мәзәкләр туплап бирелде.

М $\frac{4702560205-020}{M132(03)-95}$ — зак.—95

ББК 82.3(Р-Тат)

ISBN 5—298—00591—8 © Татарстан китап нәшрияты, 1995

КЕРЕШ СҮЗ

Моннан берничә ел элек «Ватаным Татарстан» газетасы «Мәзәкчеләр мәжлесе» башлап жибергән иде. Газета укучылар аны тиз күрәп алды. Тәкъдим ителгән мәзәкләр билгеле бер төбәк, анда яшәүче кешеләргә бәйле булуы белән кыйммәт иде. Әйе, жор сүзле, шаян, шук, һәрнәрсәдән кызык таба белүче өлкәннәр һәм дә яшьләр һәр төбәктә бар, алар тирә-юньдәгеләрнең дә тормышын баерак, кызыклырак итәләр, тормыш авырлыкларына бирешмичә гомер кичерергә булышалар, акыл бирәләр, кайбер хәлләрдә мәзәкләр гыйбрәт өчен дә сөйләнә!

Бу тупланма да шушы максатлардан чыгып әзерләнде. Әйдәгез, «Мәзәк» дигән сихри дөньяга чумып уйланык-хисләник, күңелгә рәхәтлек, ә кайберләреннән гыйбрәт алайык.

*Габделбәр Ризванов,
«Ватаным Татарстан» газетасының
баш мөхәррир урынбасары*

Хужа кеше кунакка килүчедән сорап куя:

— Чэй ясадым, шикәрне ничә кисәк салырга?

— Егермене. Әмма бер үк болгата күрмәгез. Баллы чэй яратмыйм мин.

Базарда:

— Әйтегез әле, тавыгыгызга нәрсә ашаттыгыз?

— Нигә кызыксындыра ул?

— Минем дә ябыгасым килә.

Төнлә ишек шакыйлар.

— Кем анда?

— Ачыгыз әле, сөйләшсәм бар иде.

— Ничәү сез?

— Икәү.

— Бик яхшы. Бер-берегез белән сөйләшегез.

Яңарак кына кияүгә чыккан кыз төн уртасында әнисенә телефоннан шылтырата.

— Көтә-көтә арып беттем инде. Фәрит кайтмый да кайтмый. Башка кызлар белән түгелме икән, дип шикләнәм.

— Кызым, нигә алай начар уйларга инде? — дип юата анасы кызын.— Кем белә, бәлки, авариягә очрагандыр...

* * *

Кибеттә бер ханым әле генә сатып алган тавык түшкәсен күтәргәләп куя.

— Жиңел тоела,— ди ул сатучыга.

— Аның каравы күтәреп кайтырга жиңел булыр,— ди сатучы.

— Чыннан да,— дип килешә сатып алучы, тавыкны сумкасына салып, акчасын бирә дә китеп бара.

— Әй, ханым,— дип кычкыра аның артыннан сатучы.— Сез миңа мең тәңкә биреп житкермәдегез бит.

— Бер дә борчылма,— ди тегесе.— Аның каравы саварга жиңел булыр.

* * *

Бер хатын хәер сорап утыручыга биш тәңкә акча бирә дә болай ди:

— Рәхмәт әйтер идең, ичмасам.

— Син, нәрсә, ханым, минем чукрак-телсез икәнлегемне күрмисеңмени? Әллә, синең биш тәңкәңә могҗиза булып, мин сөйләшә башлар дип уйладыңмы?

* * *

Психиатрия шифаханәсенең баш табибы яңа хезмәткәргә бер палатаның ишеген ачып күрсәтә:

— Монда элеккеге шоферлар дәвалана.

— Ә кайда соң алар?

— Барысы да карават астында, ремонт белән мәшгульләр.

* * *

Ике депутат сөйләшә:

— Нигә утырышта булмадың?

— Өйдә генә йоклайсы иттем.

* * *

Бер ир кабалана-кабалана койма буйый. Аның янына күршесе килә:

— Нигә алай ашыгасың?

— Буяу беткәнче койманы буяп бетермәкче булам.

* * *

Язучы хатынына:

— Кичә генә язган хикәямне таба алмыйм. Улыбыз ертып ташламагандыр ич?

— Кеше көлдөрмәле! Укый белми бит әле ул!

* * *

Укытучы «Мин миллионер булсам» дигән темага инша-сочинение язарга куша. Балалар язарга тотына, тик бер малай гына кулларын кушырып утыра.

— Ә син ник язмыйсың?

— Миллионер сочинение язмый ул,— дип җавап кайтара малай.— Аңа язып бирәләр.

* * *

— Тормыш дәрәжәсе ягыннан күршеләрне беркайчан да куып житә алмабыз, ахрысы.

— Нигә алай дисең?

— Күршеләрне өч тапкыр бастылар инде. Безгә кереп тә караганны юк.

* * *

Әтисе белән кечкенә улы урам буйлап баралар. Малай, электр чыбыгындагы чыпчыкларны күрәп:

— Әтием, боларның кайсы эни чыпчык та, кайсы эти чыпчык соң?

— Иң күп черкелдәгәне эни чыпчык булыр, улым,— дигән әтисе.

* * *

Берәү врачка барып, юанлыгыннан зарлана:

— Нишләргә соң, киңәш бирегезче? — ди ул.

— Башыгызны уңга, сулга боргалау яхшы булыр сезгә,— дип киңәш итә врач.

Юан адәм:

— Кайчан? — дип сораган.

— Өстәл янына утыргач, «аша, аша» дип кыстаган вакытта.

* * *

Бер ана врачка күренергә кызы белән килә.

— Чишенегез,— ди врач, кызга таба ымлап.

— Кызым түгел, мин авыру,— ди хатын.

— Шулаймыни? Алайса, телегезне күрсәтегез.

* * *

Автобус тукталышында бер исерек багананы кочаклаган да алпан-тилпән килеп тора. Аның янына икенче исерек килә:

— Күптән торасыңмы?

— Күптән.

— Шулай булмыйни? Бу бүрәнә белән автобуска сине кем кертсен ди?!

* * *

Хатын исерек ирен сүгә:

— Әйт, тагын эчәсеңме, тагын эчәсеңме?

Исерек ир кабалана-кабалана нәрсәдер эзли һәм, ниһаять, аның кулы стаканга үрелә:

— Хатын, сал, эчәм.

Г. Купкалы

* * *

Утызынчы еллар башында авылдагы башлангыч мәктәпкә Сафа исемле берәүне укытучы итеп билгелеләр. Бар белеме тулар-тулмас дүрт класс кына булса да, бик тырыш үзе. Ике ай дигәндә балаларга алфавитны өйрәтеп чыга. Шуннан районга килеп, РОНОга

керә дә: Иптәш инспектор, жибәргән 39 хәрефегезне укытып чыктым, булса, тагын жибәрегез, тагын укытам»,— ди.

Ә. Гатин.
Әлмәт районы,
Түбән Абдул авылы.

* * *

Бер малай әтисеннән сорый:

— Әти, президент дигәннәре кем ул?

— Президент ул — һәркем белән идарә итәрлек кеше. Мәсәлән, безнең гаиләдә мин — президент, әниң — финанс министры, әбиң — КГБ.

— Алайса, мин кем?

— Ә син — халык.

Икенче көнне малай эштәге әтисенә шылтырата:

— Иптәш президент! Финанс министры белән бүтән президент мавыга. КГБ гырлап йоклый. Ә халык бик борчыла.

* * *

Ике исерек урамда аунап ята. Бераз кыймылдый алганы икенчесенә:

— Хәйми, дим, Хәйми! Беләсеңме, болай итәбез: әгәр шушыннан тора алсак, тагын 100 әр грамм жиффәрәбез, тора алмасак — өйләргә таралышабыз.

Мөшәррәф Галиев.
Казан

* * *

Төрмәдә утыручы чегән малаеннан сорыйлар икән:

— Ни өчен утырасың?

— Бау кисәге өчен. Бауны алып киткән идем, аңа ат бәйләнгән булып чыкты.

* * *

Өч яшьлек Галия тракторчы булып эшләүче әтисе белән урамнан бара. Галиянең әтисе тракторына уты-

рып йөргәне бар. Аларның яныннан трактор үтеп китә, шунда Галия сорап куя:

— Әти, бу тракторга минем әти утырганмы?

— Белмим...

* * *

Ерак утрауда, корабль афәтеннән соң, дүрт ир яши башлый. Аларга 30, 40, 50, 60 яшь була. Көннәрдән бер көнне күрше утрауда хатын-кыз күрәләр болар. 30 яшьлек ир шундук суга сикерә дә хатын-кыз янына йөзеп китә, 40 яшьлегә уйлап-уйлап тора да сал ясый башлый, 50 яшьлегә мыек астыннан гына елмаеп: «Үзе дә килер әле»,— дип куя. 60 яшьтәгесә исә: «Сез нигә жүләрләнәсез, ул хатын-кызны моннан да күреп була ич»,— дип куя.

Ибраһим Галиев

ТЕЛ ЧАРЛАГЫЧЛАР

Салкын сагыштан саргайган сары сандугач, салмак сөйләп, сайлап сайрады.

* * *

Терәтелгән терәү, терәтелмәгән терәүнең терәтелергә тиешлеген теләп, теләк теләде.

* * *

Арба атның алдан атлавын аңлый алмый аптырады, ахры.

* * *

Безнең бакча башындагы Бәдерниса, былтыр бәйли башлаган бияләен быел бәйләп бетергән, бәясен белеп бетерми.

*Рафаэль Жаббар,
жырчы*

Байлар Сабасы авылында Мөбарэк абый бик эшчән, бик тырыш, «егет кешегә житмеш төрле һөнәр дә аз» дип яшәүче кеше иде. Әмма салгалады. Аның белән булган кызык хәлләр дә шул салгалауга бәйле.

Берчак, Мөбарэк сала, дип хатыны зарлангач, авыл Советы башкарма комитеты рәисе тегене чакыртып ала да бик каты шелтәли башлый:

— Ник эчәсең, дип сорыйм мин синнән?

— Мин эчәмме? — дип аптырагандай итә тегесе. — Кайчан күргәнең бар, әллә кулдан тартып алдыңмы? Эчсәм дә елга ике мәртәбә һәм законлы рәвештә эчәм.

Рәис бик тә гажәпләнә: «Мин белмәгән нинди законлы эчү көне бар икән?» Һәм кыяр-кыймас кына шуны ачыкларга уйлый. Мөбарэк абый аптырап калмый.

— Үзең беләсең, энем, мин бай малае түгел, пролетариат кеше, — ди бу жайлап кына. — Ә пролетариатның ике зур бәйрәме бар. Берсе — Беренче май, икенчесе — Бөек Октябрь бәйрәме. Менә шул бәйрәмнәр хөрмәтенә күтәрәм мин стаканнарны. Ә калган көннәрдә баш кына төзәтәм. Так что законлы эчәм.

Авыл Советы законга каршы ни әйтер?

Әбрар Юнысов

Каенана, каената! Бу атамалар, мөгаен, каен сүзенән алынгандыр. Йортка килен булып төшкән кыз бала үз иренең әнисен каен кебек зифа, пөхтә, ак һәм пакъ итеп күрсен, олыласын, охшарга тырышсын дип «каенана» дип әйтергә өйрәткәннәрдер. Әмма тормышта төрлесе була... Мәзәкләр дә юкка гына барлыкка килмидер.

Бала тапканнан соң киленнең бер нәрсәгә күңеле тартмый, бер нәрсәгә кулы бармый икән. Каенанасы моңа:

— Ни булды сиңа, килең, бигрәк жебеп киттең? — дигә үпкә белдергән.

— Әй, әнкәй, атласам аягым сызлый, иелсәм башым чатный, эшкә тотынсам кулларым салынып төшә, ятсам аркам чәнчә... — дигә тезеп киткән килеңе.

— Қай жирең генә авыртмый соң сиңең? — дигә га-жәпләнгән каенанасы.

— Телем, — дигән килеңе.

* * *

Килең, каенанасы нинди генә эш кушса да, ишетмәмешкә салына икән. Шуннан каенана хәйләгә керешкән. Килеңгә әйтәсен кызына житкерә икән дә: «Кызым, сиңа әйтәм, килеңем, син тыңла», — дигә өсти.

«Мин аның кызыннан киммени?» — дигә, килең кызга кушылганны алданрак эшли башлаган, ди.

* * *

Йортка килең төшкәч көнчелек тә туа. Халык арасында йөри торган: «Көзгә катык, көмеш кашык — кия-вем белән кызыма, язгы катык, ярык кашык — килеңем белән улыма» дигән әйтем тикмәгә генә тумагандыр.

Галим Шәйхиев. Буа

БАЛАЛАР БҮЛМӘСЕ

Уены-чыны бергә

* * *

— Зөфәр, улым, вазада күпме кәнфит бар иде, барысын да ашап бетергәнсең, ник сорамадың, ник рөхсәтсез аласың? Ә?

— Сорадым, әни, рөхсәт сорадым шул. Тик менә янымда ни син, ни әти булмады!..

* * *

Марат мәктәпкә соңга калып килгән. Укытучы алдында:

— Зинһар, гафу итегез, безнең сәгать бүген йоклап калган,— дип акланган, имеш.

* * *

— Бәй, улым, «икеле» алып кайткансың ич?!

— И-и, эни! Мин аны алмаска тырышкан идем дә, тик менә укытучы абый «ничәле куйыйм?» дип сорап тормады, куйды да жиберде.

* * *

— Асия, «музыка» сүзе күплек санда ничек була?

— Шуны да белмәскә! Оркестр була!

* * *

— Без яши торган җирдә нинди казылма байлыктар бар? — дип сораган укытучы.

— Бәрәңге! — дип җавап биргән укучы.

* * *

— Нинди җан ияләре җирдә дә, суда да яши ала-лар?

— Моряклар!..

* * *

— Карале, Камил, син берьюлы биш түгәрәккә язылгансың бит. Күбрәк түгелме соң?

— Борчылма, энием. Мин аларга син эш кушкандагына йөрермен.

* * *

— Бүгенге ярышта мин ике километр араны ике минутта чабып уздым.

— Булмас ла! Иич мөмкин түгел!

— Бик тә мөмкин! Мин бит иң кыска юлдан йөггердем!..

М. Вахитов

ТАТАРСТАННЫҢ ХАЛЫК ЯЗУЧЫСЫ ГАРИФ АХУНОВНЫҢ ҚУЕН ДӘФТӘРЕННӘН

Ибраһим Газидан:

* * *

Ибраһим абзыйдан сорадым: «Сез, имеш, базарга килгәнсез дә карбыз сатучыдан: «Бу карбызның суы кайнаганмы?» — дип сорагансыз. Мин сезнең чамадан тыш чисталык яратканыгызны беләм, ә сорау бирүегез дәресе?»

— Усал телләр сөйли инде! Әхмәт Исхак чыгарган аны,— диде Ибраһим ага.

* * *

Язучылык эшенә тотынганчы мин маляр (буяучы) булып эшләгән идем. Ибраһим ага, мин «Совет әдәбияты» журналында эшләгән чакта, идәнне тизрәк киптерә торган буяу таба алмассыңмы, дип үтенде. Буяулары бар икән. «Сез шуның өстенә сиккатив салыгыз. Артыгын салмагыз, бер чиләккә бер литр гына салыгыз»,— дидем. Ибраһим аганың хәләл жефете, тагын да тизрәк кипсен дип, бер чиләккә икеме-өчме литрны тондырган. Ибраһим агадан бер атна узгач сорадым: «Идәнегез киптеме?» — дидем.

— Кипте, Гарыйф, кипте, кичә мәче йоклаган иде, ярты мәче ябышып калган,— диде.

Татарстан нефтьчеләре слеты вакытында Лениногорск урманьында йөрибез. Ял итеп.

— Ибраһим ага, сәгатегез дәрес йөриме? — дип со-
радым.

— Бик дәрес йөри, хәтта алга да китә,— дип жа-
вап бирде ул.

Ибраһим Гази әсәрләреннән:

«Ишектән икегә сынып Берьярым Миңнулла керде».

— «Гайнетдин абзый, ник йөгәрәсен, бәйгене уздың
бит инде, тукта.

— Туктар идем дә, туктый алмыйм шул».

Рәсүл Гамзатовтан:

— Мин мәҗлесләргә соңга калып килергә яратам.
Килеп керү белән «штрафной!» диләр дә салалар. Эчәм.
«Штрафной!» дип икенче, өченче тапкыр салалар, эчәм
дә китәм. Махачкаланың иң зур проспекты, Ленин
урамыннан чыгып барам. Милиционер сызгырта.

— Ни булды? — дип сорыйм.

— Гражданин Гамзатов, сездән штраф,— ди бу.

— Салыгыз тизрәк! — дим мин.

* * *

— Кадерле Гариф, миңа Махачкалага кунакка
кил,— ди Рәсүл, язучыларның съездында очрашкан.—
Минем сакля — синең сакля, минем табын — синең та-
бын, минем карават — синең карават, минем хатын —
синең туганнан-туган сеңлең.

* * *

— Кадерле кунаклар,— ди Рәсүл Гамзатов, Россия
секретариатының күчмә утырышына килгән язучылар-
ны озатканда,— бу юлы тауларыбыз сезне тәртипсез
рәвештә каршыладылар. Икенче килгәндә, без аларны
бер рәткә тезеп куярбыз.

Горбачев заманнары — аракы эчү тыелган.

Гамзатов белән Мәскәүдә очрашабыз.

— Кадерле Рәсүл, нигә син бик моңсу? — дип сорыйм.

— Мин моңсу түгел, мин просто аек,— ди Гамзатов.

— Ә син Үзәк Комитетның һәм Хөкүмәтнең «Эчүчелеккә һәм алкоголизмга каршы» чыгарылган карарына ничек карыйсың?

— Без үзебезгә язганын эчтек, балалар кызганыч.

Гамзатов «Дагстаным» дигән китап бастырып чыгарды. Анда бүлек башларында «Әбүталип әйтте» дигән эпиграф бар. Мин Рәсүлдән сорадым: «Әбүталип агай белән сез ничек бергә язасыз?» — дидем. Рәсүл әйтте: «Мин бит барлык акыллы сүзләремне үземә генә язсам, ул бит тыйнаксызлык була. Шуңа күрә мин акыллы фикерләремнең яртысын «Әбүталип әйтте» дип язам китапка»,— диде.

Әбүталип Гапуровка 90 яшь иде ул чакта. Мин аңардан сорадым: «Әйтегез әле, Әбүталип агай, сез Рәсүл Гамзатов белән бергә ничек язасыз китапны?» — дидем. Ул әйтте: «Нәрсәсен язып торасың аның, мин акыллы фикер әйтәм, Рәсүл акчасын ала»,— диде.

Үземнән бер-ике тамчы:

Мине Әлмәттән Казанга Язучылар союзының секретаре итеп чакырдылар. Секретарь Зәки Нури «Казан утлары»на баш редактор булып күчте. Миннән сорадылар:

— Кайда эшлисең? Кем булып?

Мин әйттем:

— Язучылар союзында, Зәки Нури булып.

Зәки Нурины Татарстан Язучылар союзы идарәсенең рәисе итеп сайладылар. Мин «Казан утлары»на күчтем.

— Кайда эшлисең, Гариф, кем булып? — диделәр.

— «Казан утлары»нда, Зәки Нури булып,— дидем. Зәки дусны «Казан утлары»на кабат күчәрделәр,

мине Язучылар союзы идарәсенен рәисе итеп сайладылар.

— Гариф, кайда эшлисен, кем булып? — диделәр.

— Язучылар союзында, Зәки Нури булып! — дидем.

— Ник гел бер үк сүзне кабатлап торасың? — диделәр.

— Егет сүзе бер булыр, — дидем.

* * *

Хатыным Шәһидә әйтте:

— Нишләп синең арттан кызлар ияреп йөри? — диде.

— Кайчан?

— Бигрәк тә кыш көне.

— Миннән бит ком коела. Таеп егылмас өчен алар минем арттан калмый йөриләр.

* * *

Мин Татарстан Язучылар союзында секретарь булып эшләгән чакта Нәкый ага Исәнбәт килде. Йомышларын йомышлап бетергәч, ул әйтте: «Әй, сез, союзныйлар, миңа һич югы такси яллап бирер идегез», — диде.

Мин такси чакырттым да, үзем дә утырып, аны озата киттем. Таксиның хисаплау аппараты 86 тиен сукты. Мин бер сум түләдем. «Син шундый баймыни?» — дип, Нәкый ага, гадәтенчә, ирен читен кыйгайтып, мыскыллы елмайды.

Мин әйттем:

— Беләсезме, Нәкый ага, татарның Нәкый Исәнбәт исемле атаклы галиме бар. Ул халык мәкальләреннән һәм әйтемнәреннән өч томлы китап төзегән. Шул өч томлыкның икенче томында, 182 биттә, өстән уникальче юлда әйткән: «Ярлы янудан курыкмый», — дигән.

Нәкый ага: «О-о-о!» — дип, башын селки-селки, өенә кереп китте.

Икенче көнне ул тагын Язучылар йортына килде, булмәгә кереп әйтте: «Миндә ул мәкаль юк бит», — диде.

АВЫЛ КУШАМАТЛАРЫ

Кешеләрнең кушаматы булган кебек, кайбер авылларның да кушаматлары була. Кушаматларның бик борынғылары, яңарак кушылганнары, бик кызык тарихлылары очрый. Әби-бабайларыбыз аларның килеп чыгу тарихын буыннан-буынга сөйләп, бүгенге көнгә китереп житкөргәннәр. Сарман районында да кушаматлы авыллар байтак. Морбаш белән Иске Әлмәт авыллары кушаматларының килеп чыгуын түбәндәгечерәк итеп сөйләләр.

Жәйнең иң кызу вакытында Морбаш авылынан дүрт чакрым ераклыкта урнашкан кечкенә генә урманнан тыны-көне бетеп, әлсерәп Арслан абый йөгөрөп авылга кайтып төшә. Үзе йөгөрә, үзе очраган һәр кешегә:

— Урманда мең бүре күрдем! Урманда мең бүре күрдем! — дип кычкырып уза икән. Урамның икенче башына житәрәк аны Нигъмәтулла абый каршысына чыгып туктата.

Күзе-башы акайган Арслан абый еш-еш сулыш алып һаман:

— Урманда мең бүре күрдем! — дип кабатлый икән.

— Тукта әле, Арслан! — ди Нигъмәтулла абый. — Безнең урманга мең бүре каян килсен ди ул?

— Мең булмаса да, йөзләп бар иде инде анысы, — ди Арслан абый, эзрәк хәл жыйгач.

— Соң, Арслан, берәз башың белән уйлап кара. Шуң бәләкәй генә урманга йөз бүре сыя димени инде? — ди Нигъмәтулла абый. Арслан абыйның бирешәсе килми.

— Ике-өч бүре бар иде инде! — ди.

Нигъмәтулла абый:

— Безнең якта бүре беткәнәнә биш былтыр инде! Көндөз чыра яндырып эзләсәң дә, тирә-як районнардан да бер бүре таба алмыйсың! — дигәч, Арслан абый:

— Соң, ул вакытта гөлжимеш куагы артында нәрсә кыштырдады микән соң?! — ди, аптырап.

Шушы вакыйгадан соң берәз арттырып сөйләргә яратучы, шат күңелле, жор сүзле Морбаш авылы кешеләрен «меңләпләр» дип, ә авылын «Меңләп» дип йортә башлыйлар.

Иске Әлмәт авылыннан жиде егет Сарманда төшкә кадәр салып йөриләр дә авылларына кайтканда карабодай басуына килеп чыгалар. Кая барырга белмичә аптырап торгач, үзләре белән алган аракыларын эчәләр. Ярыйсы гына йомшаган Хөрмәтулла дулкынланып утырган карабодай басуына карый да:

— Егетләр! Адашып йөри торгач без Агыйделгә килеп чыкканбыз бит! Әнә карагыз әле: суы ничек дулкынланып тора! — ди.

Күзләре-башлары тонган башкалары да аңа кушыла:

— Чыннан да, Агыйдел шул! Ничек теге якка чыгарбыз соң инде? — дип шаулаша башлыйлар.

— Елганы ничек чыксыннар инде, йөзеп чыгабыз, — ди Хөрмәтулла. Киємнәрен баш очына күтәреп карабодай басуын «йөзеп» чыгып әзрәк хәл алгач, Сәгыйть:

— Бөтенебез дә исән-саумы? Берәребез алай-болай батып калмадымы? — дип сорый.

— Бөтенебез дә исән сыман инде, — ди Хөрмәтулла. — Шулай да санап карыйк әле.

Санагач алтыны гына чыгара. Сәгыйть санагач та алты чыга. Башкалары да саный: алтау гына калганнар. Аптырашка калып һәрберсе берәр ташка утыра. Урыннан кузгалгач ташларны саныйлар — жиде таш чыга. Тагын үзләрен саныйлар — алты гына баш килеп чыга. Шулай аптырашып-санашып торганда ярый әле бер бабай килеп чыгып санап күрсәтә: егетләр һәрберсе үзен санамый икән!

Бу хәлләрдән соң тырышлыклары, эш сөюләре, бердәмлекләре белән тирә-якта дан тоткан Иске Әлмәт авылы кешеләрен якын итеп үзара «төштән соң ычкынучылар», кыскартып «төштән соң» дип йөртә башлыйлар. «Татарстан» колхозыннан аерылып чыгып авыллары белән «Якты көн» колхозы оештыргач, кайбер жор теллеләре «Ярты көн» дип тә әйткәлиләр.

Ә хәзер шушы авылларда яшәүче кайберәүләргә бәйле мәзәкле хәлләр белән таныш булыгыз.

Комбайнчы Малик абый уттай урак өстендә салып йөреп, ике көн эшкә чыкмый. Өченче көнне колхоз рәи-

сенә килеп каба. Жәен ачулары чыккан рәис, баш төзәтеп килгән Малик кирле-мырлы әйтеп торгач түзми, комбайнчының яңагына менеп төшә. Яңагынан ут чәчрәгән Малик иптәшләре янына йөгереп бара да:

— Мин ярый качып котылдым, персидәтел ут эчендә калды, нишләгәндер инде,— дип авыр сулап куя.

* * *

Сәлим абый кәжә урлаган өчен төрмәдә утырып, срогы тулгач, самолет белән Сарманга кайтып төшә. Үч иткәндәй, каршысына кәжә очрый.

— Кит, чыраецны да күрәсем килми,— дип, Сәлим кәжәне ерактан ук әйләнәп уза.

* * *

Тимерче Әхнәф хатыннарга пычак, тәпке ише әйберләр ясап, бер кызыллык акча алып кала иде. Бер әби, акча бирмичә:

— Рәхмәт, Әхнәф энем,— дип чыгып барганда, тимерче әйтеп куя:

— Рәхмәт башка китәме соң ул?

* * *

Тракторчы Асаф берәүнең умартасын бәрдерә. Бик күп корт чаккан салмыш Асафны хастаханәгә озаталар. Врач:

— Да, абый! Бу кадәр корт чагып ничек исән калдың? — дигәч, Асаф:

— Потому что спиртованный,— дип җавап кайтара. Врач, җаваптан канәгать булып, кычкырып кәлә.

* * *

Мәет күмәп кайткач, картлар сөйләшәп утыра.

— Ярар, Сәлмән кордашны да жирләдек. Урыны ожмахта булсын. Хәзер арабызда иң олы кеше Минәчтин абый инде.

Шулчак Минәчтин абый:

— Үлем безчират йөри ул,— дип куя.

Дөрөстән дә, Минәчтин абзый туксан сигез яшендә дөнья куйды.

* * *

Хәсән абый, үзе шофер булмагач, «Жигули»ен төзә-тергә дус шоферларын чакыра. Тегеләр риза инде.

— Әүхәт, «Жигули»ның әллә кайсы төше шалты-рый, шуны карап алыңк әле,— ди ул бервакыт.

Әүхәт, машина белән бер әйләнәп килүгә үк, шалтыравыкны таба: бардачоктагы стаканны алып кесәсенә тыкканчы сәгать ярым чамасы казынуны кирәк дип таба.

* * *

Чит якларга чыкмыйча гомер буге авылда яшәгән Бари Чаллы элеваторына ат белән ашлык илтә. Кайтканда аларга тепловоз очрый. Бари аңа озаклап карап тора да, авылга кайткач:

— Дизельдән дә олы трактор күрдем,— дип сөйли.

* * *

Әүхәт абзый бер ярты күтәрәп, кызмача баштан өенә кайтып керә. Яртысын хатыны күрәп кала, моны сизгән Әүхәт арагыны яшерергә өлгәрә. «Кая куйдың, тапсам, бәрәп ватам»,— дип, өйне актарып чыга хатын, әмма таба гына алмый.

Әүхәт исә шешәне хатынының халат кесәсенә тыккан була.

* * *

Аучы Якуп такта ярдырып кайта. Малае: «Лапас түбәсе бик беткән, шуны яптырыңк әле»,— дигәч: «Лапас кайгысымыни, эт оясына карарлык түгел»,— ди алты бурзай асраучы аучы.

* * *

Фасил абзый бик таза, көчле иде. Ат белән елга аша чыкканда моның арбасы ватыла. Күпме тырышып та арбаны чыгара алмагач, атны тугара, шуннан арбаны үзе сөйрәп чыгара.

— Моны ат ничек тартсын, үзем көчкә чыгардым,— дип сөйли ул иптәшләренә.

* * *

Колхоз рәисе Мөхәммәтдинов ГАЗ-53 машинасы белән Бөгелмәгә бара. Буш барып, буш кайталар. Икенче көнне кул куйдырырга кәргән шоферның путевкасын карый һәм көзгә каршына басып:

— Неужели мин өч тонна инде? — дип куя.

* * *

Сәгыйть абыйдан танышы:

— Булачак хатының белән кем таныштырды? — дип сорый.

— Үзем таныштым,— ди Сәгыйть абый.— Берәүне дә гаепләмим.

* * *

Мәгъсүм абый белән Закир абый рус авылына килеп чыгалар. Мәгъсүм абый: «Минем монда бик якын танышым Микулай яши. Шуларга кереп чыгыйк әле»,— дигәч, Закир абый: «Керәбез, керәбез! Синәң танышың гына икән әле, минем бик яхшы «знакум» ул!» — дип өсти.

*Ринат Тажетдинов.
Сарман районы, Морбаш авылы*

* * *

Әтисе белән улы велосипедта тау менәләр икән. Берәз менгәч, әтисе улыннан сорый:

— Хәлең бармы әле, улым?

— Хәл житәрлек,— ди малай.— Менә бензин гына бетәргә чамалый.

* * *

Ике этәч канга батканчы сугышканнар. Жиңелгән этәч каядыр кереп поскан. Жиңгәне исә түбәгә менеп, канатларын кагып, тамак ярып мактаныпмы-мактана икән. Шулчак бөркет килеп чыккан да эләктереп алып та киткән тегене.

* * *

Бер әби шәһәргә оныклары янына кунакка килгән. Оныгы сорый икән:

— Әби, пешком килдеңме?

— Кая инде ул безгә пешком йөрү...— дигән әби.

* * *

Элекке заманда хатын белән ир муллага килгәннәр. Башта ир кеше сөйләгән. «Дөрес»,— дип жөпләгән мулла. Аннан хатын сөйләгән, мулла: «Синеке дә дөрес»,— дигән. Боларны тыңлап торган остабикә: «Нәрсә була инде бу: ирнеке дә дөрес, хатынныкы да дөрес»,— дип куйган. Мулла: «Остабикә, синеке дә дөрес»,— дигән.

* * *

Урыс авылында яшәүче татарларның бәрәңгесе уңмый икән. «Быел бәрәңгене урысча сөйләшеп утыртыйк әле»,— дигән әти кеше малаена. Қилешкәннәр. Атасы басуда малаена кычкыра икән:

— Сынок, принеси мешок!

Малай:

— Нәрсә?

— Тьфу, черт возьми, быел тагын бәрәңге уңмый икән инде,— дип кул селтәгән ата кеше, татарча эндәшүне ишеткәч.

*Венера Хәниева.
Оренбург өлкәсе, Северный районы,
Якты Күл авылы*

КУКМАРА РАЙОНЫ КЕШЕЛӘРЕНӘ БӘЙЛЕ ҚАЙБЕР МӘЗӘҚ ХӘЛЛӘР

* * *

Колхозда отчет-сайлау жыелышы булыр алдыннан рәис хатыныннан сердәше сорап куя:

— И, ахирәт, иреңне кабат сайларлар микәң инде?

— Сайларлар! — ди нык ышанып хужа хатын. — Кичә райком секретаре килеп, бер тавык белән ике савытны кәгеп китте инде. Хәзер кул күтәртәсе генә калды.

* * *

«Ударник» колхозы рәисе Ясәви Гайфиевич (хәзер мәрхүм инде) бик әйбәт бригадирның эчүгә сабышуына нык борчыла. Чакыра да моны әйбәтләп кенә сөйләшмәкче була. Сөйли, сүгә, аннан сорап куя:

— Йә, әйт, тагын эчәсеңме?

Шуннан соң бригадирның йөзе яктырып китә:

— Әллә бармы, сал тизрәк!

* * *

Бригада партия жыелышында берәүне аракы белән дус булуы, гел исереп йөрүе өчен сүгәләр. Шулвакыт өлкән яшьтәге берәү урыныннан тора да киңәш бирә:

— Энем, эчкәннән соң шулпа ашарга тырыш син. Югыйсә, гел исерерсен, башың тавыштан һич чыкмас.

* * *

Күп еллар авыл хужалыгы идарәсенә житәкчелек иткән Мәснәви Галиевкә райком бюросы, соңгы вакытта нык кына «төшергәли» башлаган колхоз рәисе янына барып, эчүнең сәбәбен ачыклап кайту бурычын йөкли. Урында эчкече рәис мәсьәләгә тиз генә ачыклык кертә:

— Менә, Мәснәви Галиевич, иртүк фермага барам, сыерларга салам кертелмәгән, маллар кычкыра, саву-

чылар килеп житмәгән, ферма мөдире мине күрүгә качкан, шуннан соң үземнең дә башка суга, теге дөньяга китеп бармыйм тагын дип, дөньясын онытып торырга берне кәгәм инде, төштән соң шул ук фермага барсам — ну, малай, жан рәхәте, сыерлар күшәп ята, сөт заводка илтелгән — шатлыктан ничек эчмисең инде?

* * *

Вятские Поляны шәһәре белән янәшәдәге хужалыктан бер механизатор расписание карыйсым бар дигән сылтау белән көнгә ике-өч тапкыр елга портына барып кайта икән. Кыш көне дә шул гадәттен ташламаган бу.

— Кышын да пароход йөримени соң? — дип кызыксыналар моннан.

— Мин бит пароходка утырырга бармыйм, расписание карарга барам, — ди механизатор.

* * *

Минем үземә дә партия райкомында бүлек мөдире булып эшләргә туры килде. Эшкә алганда гомуми бүлек мөдире Мәгъсүм Харрасович шундый киңәш бирде:

— Сак бул, сейфында башланган шешә булырга тиеш түгел.

— Ә башланмаганы?

— Анысына әллә ни сүз әйтмәсләр, кызыксынучы булса, өйгә алып кайтырга алган идем, диярсең.

— Киңәш өчен рәхмәт. Башланган шешәне калдырмадык, тәмам итеп куя идек, холай үзе кичерсен.

* * *

Каршы ала, озатып кала поездларны Кукмара, дип жырлыйлар. Вокзалда каршылау, озатып калу безнең як халкы өчен күркәм гадәт. Шулай бервакыт Казаннан, обкомнан килеп төшәләр, рәсми каршылаучы юк. Көнозын вокзалда йөрүче, акылга зәгыйфьрәк Ленъка-Трактор (аны шулай дип йөртәләр иде) боларны күрәп ала да, тиз генә сумкаларын эләктереп, райкомга кадәр озата төшә һәм килүчеләрнең сумкаларын идеоло-

гия бүлге мөдире Гади Шаһиевич бүлмәсендәге өстәлгә шап итеп куя да: «Всего вам хорошего»,— дип чыгып китә. Кунакларның Ленъка белән килүен күрәп өнә алынган мөдир утырган урындыгыннан егылып төшә. Икенче көнне райком секретареннан да яхшы гына «өлеш тия».

* * *

Райком бинасы райтопсбыт котельныеннан жылытыла иде. Ә жылытуның һич рәте-чираты юк, райкомдагылар бүлмәләрдә пәлтә киеп утыра.

Беренче секретарь Булатов райтоп директоры Шахмаевны үзенә чакырта. Тегесә пәлтәсен кабул итү бүлмәсендә салып, курка-курка гына беренченең бүлмәсенә үтә. Беренче моңа кулы белән ишарәләп урын күрсәтә, үзе телефоннан сөйләшәргә тотына, каядыр чыгып та керә, аннан өстәлдәге кәгазьләрен актара башлай, тагын телефонга ябыша... Тирләп кергән Шахмаевның тешләре тешкә бәрелә башлай, шул вакытта гына Булатов күтәрелеп карый:

— Йә, ничек? Менә шуның өчен чакырган идем...

Азат Сабитов

ТАТАРСТАН РАДИОСЫ ДИКТОРЫ
ФОАТ ГАЛИМУЛЛИННЫҢ
АРПАЯЗ (КУКМАРА РАЙОНЫ) АВЫЛЫНДА
ЯЗЫП АЛГАН МӘЗӘКЛӘРЕ

* * *

Күрше Пычак авылында оста итеп чабата ясаучы бер абый бар иде. Аны барысы да үзе югында Күжәкәй бабай диләр. Минем бишенче сыйныфта укыган чак. Без өч чакрымдагы шул авыл мәктәбенә йөрибез. Шуңа күрә беркөнне эни әйтте:

— Менә биш тәңкә акча, кайтышлы Күжәкәй абзаңнан чабата алып чык.

Мин, акчаны кулга учлап, бу абыйның өенә килеп кердем. Бабай чабата ясап утыра.

— Исәнмесез!

— Аллага шөкер эле.

— Күжэкэй абзый, чабата кирэк иде...

— Ёе, телеңне корт чаккыры, үзе чабата сорап кере-
гән, үзе исемемне белми. Исемемне дөрес әйтсән, бер
пар чабатаны бушлай бирәм.

Мин «ык» иттем, «мык» иттем, тик берни дә әйтә
алмадым. Буш кул белән чыгып киттем.

Қыйссаны сөйләгәч, и көлдә әни, и көлдә әни! Бабай-
ның мулла кушкан исеме Закир икән.

* * *

Бала чакта һәркемнең кушаматы була. Минә «Хапиз
Фоат» дип йөртәләр иде. (Хәзер онытканнардыр инде.)

Безнең авылда бер Хафиз исемле абзый бар иде.
Башына эшләпә киеп йөри бу. Авылында бердәнбер
яшел эшләпә. Ни хикмәттер, беркөнне Сәрби әбием ми-
на — алты-жиде яшәр малайга — Пүләнкә базарыннан
эшләпә алып кайткан. Яшел төстә. Шуны киеп урамга
чыгуым булды, Варакыяттәнең Билалетдине очрады.
Аңа бир инде кешегә үчек тагарга. Күзенең кырые бе-
лән бер генә карап алды.

— Ә-ә, Хапиз! — дип куймасынмы!..

Авылдагы өч Фоаттан мине аеру өчен ябышты да
калды бит шушы кушамат.

* * *

Арпаязның инеше илленче елларда, чыпчык тезен-
нән булса да, бар иде эле. Аны буып, берничә урында
бала-чага пычтырдарлык су жыялар. Без, малайлар,
эссе көннәрдә шунда рәхәтләнәбез генә.

Менә беркөнне, Г. Тукай әйтмешли, «бер сәгать ярым
кадәрле уйнагач, инде шаять бер сәгатьсез тирләмәм
дип уйлагач», судан чыктык. Қиенә башладык. Күрә-
без, Салих Рафаэленең аркасында юылып төшмәгән
ләм калган. Ә ул күлмәген киеп маташа.

— Арканда пычрак бар, суга кереп, юып төшер,—
дибез.

Ә ул, исе дә китмичә:

— Әй, ул төшне әни күрми лә,— диде дә, күлмәген
тартып киеп тә куйды.

Сугыш вакыты. Бер ир-егет, сугышка китмәс өчен, аңгырага салыша. Менә беркөнне аны военкоматка комиссиягә чакыралар. Бу анда баргач та, чират көткәндә, ишек тупсасыннан бүреген тәгәрәтеп уйнап утыра. Врач белән военком аны тәрәзәдән карап торалар. Күренеп тора, акыллы кеше эше түгел. Шулай да чакырып сөйләшеп карарга булалар. Сорауның ул вакыт өчен иң хәтәрен бирәләр:

— Йә, әйт әле, кем ул Сталин?

— Каян белим мин аны, безнең авылныкы түгел ул,— дип жаваплана теге.

Сталин кадәр Сталинны да белмәгәч, шыр юләр инде бу, дип, моңа ак билет тоттырып кайтарып жибәрәләр тегеләр.

* * *

1959 елда халык санын алу булды. Минә — авыл клубы мөдирен — сан алучы (счетчик) итеп куйдылар. Күкрәгемә бик матур итеп эшләгән сан алучы значогын тагып (әле хәзер дә саклана), култык астына галәмәт зур папка кыстырып, киттем өйдән өйгә кереп. Менә Шәмсетдин Минажы дигән кешенең өенә килеп кердем. Ул — авылның иң белдекле, аңлы кешеләреннән. Заманында колхоз рәисе булган. Гаиләләре ишле генә. Һәм мәсе турында — кайчан туган, кайчан нәрсә эшләгән — барысын да чатнатып, метрика-фәләнгә карамыйча әйтә бирә. Менә чират бер оныгына житте.

— Бу малаегыз кайчан туды?

— Ул туган көнне фәлән абзыйның уртанчы малае, исереп килеп, безнең кече як тәрәзәсен таш белән бәрәп ваткан иде, елын-көнөн шуннан үзең чамаларсың инде.

— ?..

* * *

Сугыш арты еллары. Ачлык, ялангачлык. Язгы чәчү алды. Атлар күтәрәмгә калганнар, ягъни аларның басып торырлык та хәлләре юк, шуңа күрә гел ятып кына торалар. Мал табибы Габделфәрт Талип улы, ника-

дәр тырышса да, ашатырга юньле ризык булмагач, аларны аякка бастыра алмый.

Шул көннәрдә районнан бер түрә килеп чыга. Ат абзарына керә, янәсе, жир сукаларга эзерме малкайлар? Күрә, атларны корсак асларыннан дилбегә белән эләктереп бастырып куйганнар.

— Нишләп бу атлар болай торалар? — дип сорый түрә. — Әллә авырыйлармы?

— Авырыйлар.

— Диагноз куйдыгызмы? Нинди авыру?

— Куйдык, муканет авыруы, — ди Габделфәрт Талип улы.

— Муканет! — ди түрә, бик белдеклегә салынып. — Қолхозыгызда шундый хәтәр авыру, ә райкомга хәбәр итмисез. Ич кичектерми авылыгызны карантинга ябабыз.

Нихәл итәсең, «муканет»ның «он юк» дигән сүз икәннән аңлатып бирергә туры килә теге райком кешесенә.

* * *

Қырык жиденче, кырык сигезенче елларда Арпаяз авылыннан берничә гаилә Бурят якларына күчеп китә. Елга якын вакыт уза. Ниһаять, Фәтхулла исемле абзыйдан авылга хат килеп төшә. Ул барча туганнарына, күрше-күләнгә, үзләрен сорашучыларга, хатны укыганда тыңлап торучыларның һәммәсенә аермыйча сәлам әйткәннән соң, болай ди: «Үзебез, аллага шөкер, әйбәт кенә килеп урнаштык. Насыйбулла плугар, Гыйбадулла кәчәгәр — беребез дә кара эштә түгел».

* * *

1927—1928 елгы егетләр, билгеле булганча, армиядә жидешәр ел хезмәт иттеләр. Ниһаять, һәрнәрсәнең бер чиге була, алар да кырык алтынчы-кырык жиденче елларда кайта башладылар. Безнең авылның бер егете дә, күкрәкләренә матур медальләр тагып, каеш-төймәләрен күз чагылырлык итеп ялтыратып, ялт иттереп кайтып төште. Қайтуын кайтты, әмма туган телен хезмәт иткән жирендә калдырып кайткан булып чыкты. Гел урысча гына сөйләшә. Бик кызгандылар мескенне. Моның белән азмы-күпме урысча сөйләшә белгән ке-

шеләр генә аралаша торган булды. Шулай да бу хәл эллә ни озакка сузылмады.

Жәй көне була бу. Печән өсте. Халык Үрмәкә дигән жиргә печән чабарга бара. Егетебез дә печән чабарга бик зарыккан. Яшьләр белән эшләп йөри, тик һаман да урысча сөйләшә. Шулай йөргәндә, тешләре өскә каратып жиргә ташланган тырмага ялгыш кына китереп баса бу, тырма сабы аның маңгаена шап иттереп китереп тә бәрә. Егетебез кинәт... татарча кычкырып жибарә:

— Кем ташлады бу тырманы?

Халыкның исе китә, исең китмәскә, туган телен искә төшерттерде бит бу тырма дигәнең. Хикмәтле тырма булып чыга ул.

* * *

Илленче елларда авылга радио керттеләр. Һәркем эшләпә сыман зур түгәрәк радио алып кайтып куя башлады. Безнең эни дә базарга барган жирдән алып кайтып стенага элдә шундый бер эшләпәне. Башта гел урысча сөйләде. Кичкә таба, ходайның рәхмәте, татарча сөйләп жибәрмәсенме! Һәммәбез, авызыбызны ачып, шаккатып шуны тыңлап утырабыз. Шулвакыт күршебез Гөлжамалттәй килеп керде. Радионың татарча сөйләгәнән ишетеп, Гөлжамалттәй сорап куйды:

— Нурхәят, кайдан алып кайттың бу нәрсәңне, Кукмараданмы, Пүләнкәдәнме? (Вятские Поляны шәһәрен бездә энә шулай Пүләнкә дип кенә йөртәләр.)

— Кукмарадан алган идем.

— И, күр әле, Кукмарадан алгач, сезнеке татарча сөйли. Ә безнеке Пүләнкәдән алган иде. Бәткенекә Бәтке* инде, андагы урыс татарча сөйли торган иттереп ясый алмый шул инде, жаным.

* * *

— Малайлар! Кәнфит ашыйсыгыз киләме?

Без, уен белән мавыккан малайлар, мондый тавыш ишетелүгә, өнсез калдык. Сугыш арты елларында безнең авызга бу затлы-тәмле ризык бик сирәк элгә кде шул. Бу сүзләргә әйтүче Мөгәллимәттәйне уратып алдык, аның кулларына карадык. Тик аның кулларында

¹ Бәтке — Вятка.

андый-мондый нәрсә күренмәде, бары тик кәнсәләр испулнителе йөртә торган таяк кына бар иде.

— Сез минем кулга карамагыз. Мин бирмим кән-фитне, энә кәнсәләргә матур апалар килгән, алар өләшә.

Без дәррәү кәнсәләргә таба йөгәрдек. Аның баскыч-ларыннан очып кына мендек, эченә атылып кердек һәм... өнсез калдык. Анда ак халат кигән апалар укол ка-дыйлар икән. Ишек төбөндә торган Заһидулла Шәри-фулласы малайларны эчкә кертүен кертә, әмма, укол ясатмыйча, чыгарып жиберми.

...Без укол кадатып, нәүмизләнеп кайтып барганда, Мөгаллимә апа түбән очка төшөп бара иде. Без дә аның артыннан йөгәрдек. Түбән оч малайларын да алдама-сын әле!

* * *

Сагыз чәйнәү — Арпаяз авылында элек-электән кил-гән гадәт. Безнең тирәдә урман юк. Сагызны сизгез чак-рымдагы Казаклар (Югары Өскебаш) авылыннан ки-тереп саталар. Саталар дигәч тә, һәрвакыт бер апа ки-лә. Аның исеме дә билгесез, Казаклар апа дип йөртә-без. Сагыз коймак рәвешендә катырылган була. Акча алмый, бер коймакка ике йомырка сорый.

— Ике йомырка —

Бер коймак! —

дип кычкыра.

Шунда мин әйтеп куймаммы:

Ике йомырка —
Бер коймак!
Нигә ул кадәр
Қыйбат?

Апа да тапкыр:

Ике йомырка —
Бер коймак!
Қыйбат, дисәң,
Үзең кайнат!

* * *

Безнең ак бүрекле ана казыбыз бар иде. Аның яшен дә белүче юк. Ел саен уннан да ким бала чыгармый, шуңа күрә Сәрби әби аны кадерләп кенә тотта. Бәбкә

чыгарганда ул сәке астындагы алапта утыра. Тавыштын чыгармый. Әмма кем дә булса бүрекленең томшыгы житәрлек урынга утырса, эш харап, борып-борып тешләп ала.

Менә беркөнне безгә Шәмсеямалттәй керә. Сәке кырыена утырып дога кыла. Доганың соңгы сүзләрен әйтеп, «Бәрәкәт бирсен йортка, исән-сау гына торасызмы?» — диюгә, каз моның балтырын борып алмасынмы!

Шәмсеямалттәй корт чаккандай кычкырып жибәрә, сикереп тора. Каз тешләгән урынны карый, чәчрәп кан чыккан.

Сәкеләре тилергән,

Аягымны кимергән,—

дип, Шәмсеямалттәй, ачулана-ачулана, өенә кайтып китә.

* * *

Минем әтием Галимулла тирә-якта бер оста тимерче булган. Бабам аны бу һөнәргә Югары Шөн дигән ар авылына Чтапан дэдәйгә биреп өйрәттергән.

Әти күзәтә: Чтапан дэдәй, кешеләргә нәрсәдер эшләгәннән соң, хакны шактый күп сорый. Эшләтүче кеше моның белән бәхәсләшә башлый:

— «Ә» дигәнче эшләп куйдың да бик кыйммәт сорыйсың, ник алай?

— Эшләгәнәм өчен бер ипи, ничек эшләргә икәнлеген белгәнәм өчен — ике ипи,— ди икән Чтапан дэдә.

* * *

Билалетдин сүзгә бик оста, такмак чыгарырга һәвәс иде. Бервакыт, кибет турында сөйләшеп торганда, эшбиттән кайткан бер егет аңа болай ди:

— Менә, Билалетдин, әгәр әтисенең һәм әнисенең исемнәре уртасына малайларының исемнәрен куеп, дүрт гаиләне бер шигырь белән әйтеп бирсәң, бер кило конфет синеке.

Малай шунда ук әйтеп тә куя:

Әлим, Зәйни, Мәхмүзә,
Пәси, Галим, Хәтирә,
Мостай, Шәриф, Мәчтүрә,
Пәез, Фәрзи, Тәскирә.

КЫСНА МЭЗЭКЛЭРЕ

Безнең авылыбызда да тапкыр сүзле, юк кына нәрсәдән дә кызык ясап, абыр заманнарда да күңелле итеп яшәүче кешеләр күп. Авылдашларым белән булган вакыйгаларны хәзер дә яратып искә алалар, кайбер сүzlәре әйтеп булып халык теленә дә кереп калган. Шул күңелле вакыйгаларның берничәсен сезгә дә житкерәм.

* * *

Шәһидә әбине кече кызы мунчага чакыра. Ләүкәгә менеп чабынырга гына тотына әби, тышкы яктан югары очта яшәүче олы кызының тавышы ишетелә. Ул да мунчага дәшәргә килгән икән. Шәһидә әби аптырап калмый: «Хәзер, кызым, чабынып кына бетерәм дә килеп тә житәрмен»,— дип җавап кайтара. Дөрөс эшли: мунча — шифа!

* * *

Күп чәй эчәргә яраткангамы, бер әбине безнең авылда «такта чәй әби» дип йөрткәннәр. Такта чәй әби кызы һәм кияве белән яшәгән.

Бервакыт кияве Чиләбегә барып кайтканнан соң әбиебез күршеләренә мактана икән:

— Кияү чиләгенә барып житкәч тә шарт-шартларын алдырган. Барыбер исән-сау әйләнеп кайта алган әле, бәбекәчкәем. Алай гына да түгел, кызым белән миңа 10 метр латын, 20 аршын кибени матырый алып кайткан.

Дөрөслектә кияү кеше Чиләбедә паспортларын урлаткан икән. Ә менә 10 метр сатын белән 20 метр киёмлек материя алып кайткандырмы, монысын бер алла үзе белә.

* * *

Авылыбызның аксакаллары Низам белән Нурий абый жир жимертеп эшләп йөргән чакта булган бу хәл.

Печән өсте икән. Таң беленер-беленмәс урман буена печән чабарга чыгып киткәннәр. Кичкә кадәр башларын да күтәрми печән чапканнар. Кич житкән. Озак уйлап тормастан, биредә генә кунарга булганнар. Ә ди-

тәнче кечкенә генә шалаш әмәлләп ташлаганнар. Арып эшләгәннән соң сихәте тияр дип төшереп тә алганнар. Көчкә өстерәлеп шалаш эченә үрмәләгәннәр. Биредә бик тар булса да, йоклап та киткәннәр. Күпме йоклаганнардыр, Низам абзый «тар-тар» дигән тавышка уянган. Ул, моңа тар икән, дип, шалашның читенәрәк шуышкан. Озакламый әлегә сүзләр тагын яңгыраган. Булмады бу, дип, шалаштан бөтенләй чыгып, чүмәлә төбенә барып яткан. Ләкин ялварулы тавыш тагын колагына үтеп кERGәч, түзмәгән: «Тар булса, чыктым бит инде»,—дип сүгенеп жибергән.

Ә чынлыкта исә Нуруй абзыйның тынычлыгын шалаш янындагы агачка кунган тар-тар дигән кош бозган икән.

* * *

Бервакыт бер түтәй күршеләренә йөгереп кERGән дә: «Һай, жаным, һич көтмәгәндә кунак килеп төште. Майгына биреп тора алмассызмы?»—дип сораган. Күршеләре юмарт кешеләр булганнар, ахры, бер йомарлам майны тоттырып та чыгарганнар.

Озак та үтми түтәй майны бөтен килеш кертөп тә биргән. Күршеләре: «Бер дә ашамаганнар бит майны»,—дип гажәпләнгәч, әлегә түтәй кет-кет көлеп: «Бик ашарлар иде, мин аларга кашык куймадым шул»,—дигән.

*Миләүшә Габделхакова.
Арча районы, Кысна авылы*

* * *

Бик күптән, 1926—1927 елларда булган бу хәл.

Әгерже шәһәрәндә татарларның Мулланур Вахитов исемендәге клубы бар иде. Бу клубта озак кына вакытлар клуб мөдире, художество житекчесе булып Госман абый Әхмәтов эшләде. Мин үзем дә шул түгәрәккә йөрдөм. Бу кызыклы вакыйганы Госман абый үзе сөйләде.

...Ул вакытларда авыл клублары, сәхнәләре бик кечкенә иде. Сәхнәгә пәрдә итеп ситсыдан тегелгән чаршаулар элә торган булганнар, ә карарга килүчеләр озын эскәмияләрдә утырганнар.

Пәрдәне ике малай сәхнә эченнән тартып ачалар да, пәрдә ябылганчы почмакта басып торалар. Малай-

ларны концертка түләүсез керткәннәр, шуңа күрә теләүчеләр күп булган.

Менә бервакыт Әгерҗе районының бер авылына концерт белән барганнар.

Концертның ахырында бер яшь кенә кыз «Иркәм» көенә җырларга чыккан:

Иркәм, иркәм, иркәм, иркәм,
Иркәм иркәли иде;
Иркәм китте чит илләргә,
Кемнәр иркәләр инде...

Шулвакыт алдагы рәттә утырган агай баскан да:

— Сәлимулла, Галимулла, ябыгыз пәрдәне. Жәмәгаты! Бу кызның сөйгән яры эмигрант икән,— дип кычкырган.

Пәрдәне япканнар, концерт тәмамланган.

С. Гобәйдуллина

САБАДАН ТӘЛГАТЬ НӘЖМИЕВНЕҢ ЖУРНАЛИСТЛЫК ДӘФТӘРЕННӘН

* * *

Подряд ысулының «чәчәк аткан» вакыты иде. Муса Жәлил исемендәге колхозның район буенча өч көнлек ярышта җиңеп чыккан механизаторына күчмә вымпел тапшырырга бардым. Ул вакыттагы колхоз рәисе Чыңгыз Хәлилов белән басуда йөрибез. Бер заман сорап куйдым:

— Чыңгыз Гыйззәтуллович, подряд белән чәчәсезме?

— Әйе, подряд чәчәбез. Бу басу беткәч, аның янәшәсенә керәбез,— диде ул.

* * *

Чыңгыз Гыйззәтулла улы жор күңелле рәис иде. Бервакыт аңа ызандаш Ленин исемендәге тәҗрибә хужалыгы директоры Гаделхак ага Галиев болай дигән:

— Карале, Чыңгыз! Сизнең шоферларыгыз безнең басуның теләсә кайсы төшеннән юл салып үзәккә үтәләр бит.

— И-и, Габделхак Галиеч, вак та кеше икән инде сез. Язын сезгә килгән самолетлар борылган вакытта безнең басуга кереп, ашлама сибеп чыгып киткәндә минем бер дә вакланганым юк бит.

* * *

«Большевик» колхозы рәисе Қыям Жәләлов та үзенчәлекле шәхес иде. Социалистик ярыш алдынгыларын газетада игълан итәргә әзерләнәбез. Бу хужалыкта һәр сарыктан уртача 5,4 килограмм йон алынган булып күренә. Райком бинасында Қыям Жәләловичны очраттым да бу санның дәрәслеген сораштым. Ә ул бер дә исе китмиçә генә:

— Дәрәс түгелдер. Мин үзем дә ышанып бетмим аңа,— диде.

* * *

Калинин исемендәге колхоз рәисе Габделнур ага Жәлиловка (авыр туфрагы жиңел булсын) күпчелек чыгышларны партия оешмасы секретаре Мәхмүт Шакиров яза иде. Ул аның язуына шулкадәр күнеккән иде ки, хәтта күчереп тә тормады, алдан карап чыгарга да өлгерми иде.

Бер олы жыелышта «Сельхозтехника» район берләшмәсенең тетмәсен тетеп ташлады бу. Тәнәфестә моның янына ул вакыттагы управляющий Бернард Мөбарәкович килеп:

— Габделнур Мәүлович, дус кеше, нишләдең син? — дип сораган.

— Укып бетергәч, үзем дә аптырап киттем. Мәхмүт язган, Мәхмүт! — дигән Габделнур ага.

* * *

Нәрсәләр генә уйлап тапмыйлар бу галимнәр! Башта «интенсив технология» диделәр. Аннан шул ысул белән игелә торган арышның өске яфрагын флаг дип атадылар. Ул вакыттагы КПСС өлкә комитетының беренче секретаре Г. И. Усманов районга килгәч, кайсы басуга керсә дә, шул флагны таптырып аптыратты бит, малай.

Ә менә Карл Маркс исемендәге колхоз рәисе Фәт-храхман Рәфыйков аптырап тормады. Башта «ха-ха-ха» дип шаркылдап көлдә ул, имтихан алучыны шаккатырып. Аннан авыл Советы түбәсен күз алдына китерде дә, жайлап кына әйтеп куйды: «Арышта флаг буламыни?!»

* * *

Район авыл хужалыгы идарәсендә баш инженер булып эшләүче Нуриман Гарифуллинны Тукай исемендәге колхозга партөешма секретаре итеп жибәрделәр. Тегенең бер танышы урамда очратып болай ди икән:

— Дус кеше, гаиләң монда, өең, сыерың бар. Нишләп үзең генә колхозга киттең?

Теге сер бирмичә, төксе генә итеп:

— Кешеләр сугышка да киткән бит әле,— дигән.

«Равил кушты»

«Беренче май» колхозы рәисе Равил Сөнгатуллинны озак еллар Миңнәхмәт исемле шофер йөртте. Аның кая барса да — бухгалтериягәме, складкамы, кибеткәме, ашханәгәме — «Равил кушты» дип әйтә торган ике сүз бар иде.

Шулай бервакыт Елыш куаклыгында колхозга кирәкле кунакларны «йөз итү» бара. Шул форсаттан файдаланып, Миңнәхмәт дус та хәйран йомшаган һәм бер куаклык төбенә барып утырган. Моңы күреп алган партком секретаре Гасыйм ага ачу белән аннан сорый:

— Нишләп утырасың монда?

— Равил кушты,— дигән Миңнәхмәт, гадәттәгечә.

Парлап-парлап

«Яңа тормыш» колхозы идарәсе ферма мөдире Бәдердин Хәкимжановны озак еллар нәтижәле эшләгәнә өчен «Казан» санаториесына путевка белән бүләкләде. Санаулы көн тиз уза бит. Бер заман күтәренке күңел белән кайтып та төште бу. «Ничек булды, Бәдердин абый?» — дип сорыйлар икән моннан.

— «Әтәч!» — ди ул, авыз суларын китереп.— Анда ашарга ук парлап-парлап утырталар икән...

Марк Твенный бер дусты бурычка дип аннан 500 доллар алып торган.

— Эгэр дэ исэн булсам,— дип шаярткан ул,— бер ай эчендэ бурычымны кайтарырмын.

Шулай бер ай узган. Эмма бурыч түлэнмичэ калган. Марк Твен нишлэгэн? Ул гэзиткэ шундый эчтөлек-ле игълан урнаштырган: «Кайгымның иге-чиге юк. Кичэ минем иң якын дустым Гарри Дункам вафат булды. Ул миннэн бурычка дип 500 доллар алып торган иде, бурычны, «эгэр дэ исэн булсам, бер ай эчендэ кире кайтарырмын», дип вэгъдэ иткэн иде. Гарри Дункам, һәрвакыт әйткән сүзендэ тора торган кеше буларак, бу юлы сүзендэ тормады, Димэк, ул чыннан да бу дөнъяны куеп, теге дөнъяга китеп барган. Моңа минем бернинди дэ шигем юк. Тыныч йокла, дускай! Авыр туфрагың жиңел булсын!»

Бу игъланны укыган шәһәр халкы бот чабып көлгәч, «мәет» Гарри Дункам шундук «теге дөнъядан» әйләнөп кайткан һәм ашыгыч рәвештә бурычын түлэгән, ди.

* * *

Шулай бервакыт атаклы рус композиторы һәм дирижеры Стравинский, Нью-Йоркка килеп төшкәч, такси ишегенә шөрөп белән беркетелгән агач кисәгендә «Стравинский» дигән фамилияне укып хәйран кала.

— Сөз атаклы композитор Стравинскийның берәр туган-тумачасы түгелсөздер бит? — дип кызыксынып сорый ул шофердан.

— Белми идем, андый композитор да бармыни бу дөнъяда? — дип гажәпләнгән шофер.

Стравинский, бактың исә, таксиларның хужасы икән. Сүзен дәвам итеп, шофер үзе турында болай дип өстөгән:

— Миңа калса, музыка белән бөтенләй кызыксынымыйм, ә фамилиям минем — Пуччини...

* * *

Француз язучысы Виктор Гюго, үзенең яңа китабы чыгу уңае белән, мөхәрриргә хат жиберә. Ул хатта со-рау (?) билгесеннән башка бернәрсә дэ булмый.

Мөхәррир аптырап калмый, шундук жавап яза. Ул жавапта менә нәрсә язылган була: «!»
Ягъни, өндәү билгесе. Ягъни, эшләр «о'кей!»

* * *

Бер дини философ бөөк немец шагыйре Генрих Гейнедан чиркәүгә табынуын үтенгән, шулай эшлэгәндә генә, имеш, Аллаһы тәгалә сезне гафу итәр, гөнаһларыгызны кичерер, дигән.

Моңа каршы Г. Гейне:

— Алла мине болай да кичерергә тиеш, кичерү — аның төп кәсебе ич! — дип жавап биргән.

* * *

Шаләпин извозчикка утырып Мәскәү урамыннан барганда, ат йөртүче сораган, имеш:

— Син, барин, нинди эш белән шөгыльләнәсең, кәсебең нинди?

— Жырлыйм мин, — дигән Шаләпин.

— Мин синнән жыр турында сорамыйм ич, — ди икән кучер. — Кайда кем булып эшләвеңне сорыйм. Жырлавын аны мин дә жырлыйм...

* * *

Күренекле англиз драматургы Бернارد Шоу (1856—1950) янына башлап язучы шагыйрь килә дә үзенә шигырьләрен укып күрсәтә.

— Нәрсәгә дип яздыгыз сез моны? — дип сорый Шоу, чыраен сытып.

— Беләсезме, — ди теге, — башта мин врач булмакчы идем, ә барып чыкмады. Шуннан соң мин шагыйрь булсам, халыкка күбрәк файда китерермен, — дип уйлады.

— Ашыккансыз, — дигән Шоу. — Мин сезгә поэзияне дә ташларга киңәш итәм. Ә менә медицинадан баш тартып сез әйбәт эшләгәнсез, соң, уйлап карагыз, халыкка ни дәрәжәдә файда китергәнсез!..

* * *

Атаклы англиз актеры Тальма судта шаһит буларак нотык сөйли, сүз арасында еш кына: «Мин дөнъяда иң зур артист!» — дип кабатлый икән.

Артистның дусларыннан берсе: «Тыйнаграк булырга кирәк иде сиңа», — дип шелтәләгән.

— Мин үзем дә бик оялдым, — дигән Тальма. — Ләкин башка чарам юк иде минем — судья алдында мин тик дөрөсен генә сөйләргә, дип ант иткән идем бит!..

* * *

Немец композиторы Иоганн Брамс танышларына кунакка барган. Хужабикә аның хөрмәтенә бәләш пешереп, бәләш өстенә нота билгеләре, ягъни Брамсның музыкаль этюдын «язып» куйган.

Композитор бәләшнең бер читен кисеп авыз иткән дә:

— Ханым! Сез мине жырлап һәм уйнап кына калмыйсыз, хәтта пешерәсез дә икән! — дип шаярткан.

* * *

Изге Рим империясе башлыгы Карл IV ни өчендер дүрт санын яраткан. Аның 4 башкаласы булган, ул 4 сарайда, дүртәр бүлмәдә яшәгән һәм бүлмәдә 4 тәрәзә, 4 ишек, 4 өстәл һәм 4 яктырткыч булган. Мәжлес-тантана вакытларында император башына 4 металл эретмәсеннән эшлängән 4 почмаклы таҗ кигән.

Карл һәрвакыт 4 ат җигеп йөргән, тәүлегенә 4 тапкыр ашаган, ризыгы да, эчемлеге дә 4 төрле булган.

Шунысы да кызыклы: император 1378 елның 29 ноябрендә сәгать 4 тә үлгән.

* * *

Бер журналист Марк Твеннан:

— Ишетүем буенча, сез зур пьеса өстендә эшлисез икән, бу дөрөс хәбәрме? — дип кызыксынган.

— Әйе, дөрөс хәбәр, — дигән Твен. — Газетагызга хәбәр бирсәгез дә зыян итмәс. Хәзерге көндә мин дүрт актлы һәм өч антрактлы драма язып ятам...

— Эшләр ,димәк, уңышлы бара?
— Бармаган кая! Эшләр шәптән! — дигән Твен.—
Өч антрактын төгәлләдем дә инде!..

* * *

Лондон врачы Джон Монро жүләрләр хастаханәсендә обход вакытында чүт кенә «теге дөньяга» китеп бармый.

Кухня ишеге яныннан узып барганда, һич көтмәгәндә, берничә зәгыйфь акыллы авыру врачка ябырыла, аны аяк-кулларыннан эләктерәләр дә, кайнап торган казанга таба өстериләр. «Бетте баш! Ычкыну юк болардан!» — дип коты алынган Монрога кинәт шәп кенә бер уй килә.

— Сабыр, сабыр! Туктагыз әле, туктагыз! Бер нәрсә әйтәм! — дип кычкыра ул.— Башта миңа чишенергә рөхсәт итегез. Итекләремне дә салыйм. Югыйсә, ашыгыз тәмсезләнә ич! — ди.

Тегеләр кулларын ычкындыруга, Монро яшен тизлегә белән ишеккә ташлана, үлем тырнагыннан исән-имин котыла.

* * *

Итальян композиторы Пуччини, аягын сындырып, хастаханәгә элэгә. Аның янына, хәлен белергә дип, дуслары килә. Пуччини боларны авыз ерып, шаяртып каршы ала:

— Ишеткәнсездер, минем хөрмәтемә һәйкәл салына башлады бит,— ди композитор.

— Юк, ишеткәнебез юк, нинди һәйкәл ул? Кайда? — дип кызыксына дуслары.

— Шуны да күрмисезмени? Менә ич! Чип-чиста гипс-тан! — ди Пуччини һәм «гипс»лы аягын күтәреп күрсәтә.

* * *

Бервакыт Чарли Чаплинга шундый сорау биргәннәр:

— Сезгә кайсысы кулайрак булыр, кайсысы күбрәк ошый: ожмахмы, тәмугмы? Үлгәннән соң кайсысына эләгергә теләр идегез?

— Бик катлаулы сорау бу,— дигән Чаплин.— Климат ягыннан караганда, оҗмахта, әйтәсе дә юк, күңелле һәм җайлы. Ә инде җәмгыять күзлегеннән чыгып караганда, тәмуҗ минем өчен отышлырак булыр, әлбәттә.

БЕЛӘСЕЗМЕ?

Келт-келт йөри сәгатьләр

Сәгатьләр турында сүз йөрткәндә, атаклы Чистай заводын берничек тә читләтеп узып булмый. Билгеле булганча, беренче сәгатьчеләр Чистайга 1941 елда киләләр. Шул елда Мәскәүнең 2 нче сәгать заводын бирегә күчерделәр. Монда чыгарыла торган «Восток», «Командирские», «Амфибия»ләр безнең илдә генә түгел, чит илләрдә дә дан тоталар. Сәгатьләр АКШка, Франциягә, Англиягә, Япониягә, Төркиягә җибәрелә. Чистайлылар үз маркасын югары тоталар..

Инде килеп сәгатьләр дөньясына берәз сәяхәт кылайык.

Нинди генә сәгатьләр юк җир йөзәндә. Аңлашыла-дыр, кул яки кесә сәгатьләре пружина ярдәмендә, ә стена сәгатьләре гер авырлыгы белән йөри. Хәзер галимнәр атом сәгатьләре дә эшләп чыгарырга ниятли-ләр. Ә менә Салайя архипелагында яшәүчеләр сәгать урынына кокос чикләвеген кулланалар. Бу чикләвеккә акрынлап су тула һәм ул бата. Моңы күзәтеп торучы кеше тиз генә урамга йөгереп чыга да бөтен авылга: «Бер чикләвек вакыт узды!» — дип кычкыра икән.

Япон механигы Нобухиро 1726 елда гажәеп сәгать ясай. Беренче карашка аны һич тә сәгать дип уйламас-сың. Аның бөтен детальләре агачтан эшләнгән булган. Нобухиро бу «машина»ны ясау өчен биш ел вакыт сарыф икән. Сәгать минутларны гына түгел, көннәрне, айларны, елларны һәм ай фазаларын төгәл күрсәтеп килгән.

Кесә сәгатен Германиядә XVII гасырда уйлап табалар. Бу ачыш ул вакытта механика өлкәсендә зур казаныш саналган. Механизмын бер тапкыр борып кую сәгатькә бертуктаусыз 40 сәгать буена йөрәп торырга мөмкинлек биргән. Үзәң белән йөртә торган мондый сәгатьне берәү дә «кесә сәгате» дип атамаган. «Миниа-

тюр» хронометрны янчыкта яки чылбыр белән муенга тагып йөргәннәр. Байтак вакыттан соң жилет модага кERGÄЧ, сэгать үз исемен «үзгәрткән», фәкәть кесәдә генә йөртелә башлаган.

Италиядә иң каты йоклаучыны да уята алырлык будильник эшләп чыгаралар. Сэгать билгеләнгән вакытта бик көчле шалтырый, аннары бүлмәдә автомобиль гүлэгән сыман була. Кеше алай да уянмаса, будильник карабиннан аткан һәм граната шартлаган тавыш чыгара, ди.

Германиянең Кальтеннорхаим шәһәрендә яшәүче бер кеше чын мәгънәсендә уникаль сэгәتكә ия. Әтисе ул сэгәтне 1914 елда хайван сөягеннән ясаган була. Тәжрибәле сэгать остасы тешле тәгәрмәчләрен, сэгать телләрен, циферблатын, хәтта ачкычын да гадәти булмаган материалдан ясаган. Бары тик пружина һәм берничә деталь генә металлдан эшләнгән. Бу сэгать әле дә булса йөри икән.

Швейцария осталары уксыз һәм циферблатсыз сэгать уйлап чыгарган. Аның механизмы кварц батареялары белән «туклана», махсус төймәсе дә бар. Төймәгә басуың була, сэгать шундук берничә телдә төгәл вакытны әйтеп бирә.

Италиядә «хип-хоп» исемле гажәеп сэгать чыгарылган. Ул сэгать вакытны сукмый, аның урынына лимон, ментол, роза исләре чыгарып, хушбуйларны бүлмәгә тарата.

Сан-Франциско шәһәренең кечкенә генә бер мәйданында искиткеч сэгать эленеп тора. Һәр сэгать саен аның «эченнән» ялгыз сыер тавышы ишетелә, ә инде алты сэгать узуга ул көчле тавыш белән көтү-көтү сыер булып мөгри башлый.

ИГЪЛАННАРНЫҢ БУЛМЫЙ НИНДИЕ?..

Язучы Фәнис Яруллинаың «Мәхәббәт мажарасы» дигән шаян шигъри хикәясендә язылганча, бер мут хатын, үзенә ярарлык ир-ат эзләп, газеталарга әледән-әле игъланнар биреп килә икән. Моның сере дә бар, хатын үзә үк хәйләсен ачып бирә:

Өйдә ярган утын бетсә,
Йә коймам ауган чакта,
Ишегалларын тутырып
Карлар күп яуган чакта —
Менә шулай шаярып мин
Игъланнар бирәм, дустым...

Моның тозагына эләккән иргә нишләмәк кирәк? Утынын да яра ул, карларын да көри... Хатын-кыз куенына, ай-һай, алай жиңел генә оялап булмый икән шул!..

* * *

Никахлашу-танышу турындагы беренче игълан Англиядә 1695 елның 9 июлендә басылып чыга. Соңрак, 1738 елда, немецләрнең Франкфурт шәһәрәндәге «Сораулар һәм игъланнар» исемле газетада бер ханым шундый белдерү урнаштыра: «Ире булмаган бик тә чибәр туташ гаилә кору өчен яхшы доктор яки тәҗрибәле адвокат эзли», — дип язган. Шәйлисезме? Икесенең берсе — доктор яки адвокат! Килде-китте кешеләр кирәкмәгән аңа!..

* * *

Мюнхен шәһәрәндәге бер коммерсант ирләр киеме сата торган кибет ача. Сәүдә беренче көненнән үк уңышлы барсын өчен, хужа кибет ишегенә белдерү ябыштыра, аның эчтәлегенә шуннан гыйбарәт: «Иртәгә, кибет ачылуга, беренче булып килгән биш шәрә кешене хужа-бушлай киендерәчәк».

Иртәгесен, хужа кибет ишеген ачып кына өлгерә, эчкә кырыклап анадан тума ир йөгереп керә. Реклама хәйләсе хужага шактый чыгым китерә, шактый кыйммәткә төшә: ул беренче биш кешене баштанаяк киендерергә, ә калганнарына чалбар һәм оекбаш биреп чыгарырга мәжбүр була.

* * *

Менә бу игъланны да мәзәк дияргә була. Испаниянең Сан-Себастьян шәһәрәндәге газетада басылып чыга ул. Бер кеше:

«Иртәнге алтыда сөрән салып кычкыручы этәчемне җидедә кычкыра торган этәчкә алмаштырам», — дип язган.

Бик күпләр моны шаярту дип исәпләгәннәр. Редакцияда дә бик үк ышанып житмәгәннәр. Газета хәбәрчесе әлегә кешенен өенә барып, игъланның «дөрөслеген» ачыклаган. Бактың исә, әлегә кеше таң ату алдыннан бик тә изрәп йокларга ярата, ә теге каһәр төшкән этәч хужасын мондый ләззәттән мәхрүм итеп, шәрран ярып вакытсыз уята икән. Шунысын да өстик: бу кешенен тәкъдим-игъланына шәһәрдәге берничә дистә кеше колак салып, үз тәкъдимнәре белән моның янына килеп киткәннәр...

*Мәзәкләрне һәм игъланнарны Әстерханнан
Вахит Монасыйпов жыйды*

СӘЯСИ МӘЗӘКЛӘР

Брежнев эш бүлмәсендә утырганда янына Суслов килеп керә.

— Иптәш Суслов, минем «Чирәм жир» китабын укыдыгызмы?

— Укымыйммы соң? Ике тапкыр укып чыктым, Леонид Ильич.

Һәм Суслов кабалана-кабалана ишеккә таба атлый.

— Кая ашыгасыз, иптәш Суслов?

— «Чирәм жир»не өченче кат укырга.

Брежнев шулвакыт уйлап куя: «Чирәм жир»не барысы да мактый, әллә миңа да укырга инде?»

* * *

— Үзгәртеп коруны кем уйлап чыгарган: демократлармы әллә галимнәрме?

— Демократлар булырга тиеш.

— Нигә алай дип уйлыйсың?

— Галимнәр булса, башта хайваннарда сынап карарлар иде.

* * *

Раиса Максимовна белән Михаил Сергеевич йокларга яталар.

— Миша,— ди Раиса Максимовна.— Кайчан да булса Президент хатыны белән йоклармын дигән уй синен башыңа килгәне булдымы?

* * *

— Капитализм социализмнан нәрсә белән аерыла?

— Капитализмда кеше кешене эксплуатацияли, социализмда — киресенчә.

* * *

Брежнев үлем түшәгендә ята. Шулвакыт Андроповны чакырып сорау бирә:

— Юра, минем урынга кем билгеләнер дип уйлыйсың?

— Мин эшләячәкмен.

— Ә халык синең арттан бармаса?

— Ул вакытта синең арттан баракак, Леонид Ильич!

* * *

— Алло, Смольныймы бу?

— Әйе.

— Сездә пиво бармы?

— Юк.

— Ә кайда бар?

— Кышкы сарайда.

— Ура-а-а!

* * *

Юынырга дип Горбачев мунчага килә. Ирләр, аны күрүгә, ашыга-ашыга киенә башлыйлар.

— Нәрсә, мунча ябыламыни? — дип сорап куя Горбачев.

— Юк. Раиса Максимовна сезнең белән килмәдемәни?

* * *

Партиянең XXVIII съезды бара. Кунаклар арасында Надежда Крупская да бар. Аны сәламлиләр, кулын кысалар. Қояш кебек балкып, кулларын жәеп берәү килә

дә үзе белән таныштыра: «Шеварднадзе». Надежда Константиновна да сүзсез калмый: «Крупская».

— Беләм, беләм,— дип елмая Шеварднадзе.— Сезнең ирегезне — Крупскийны да беләм.

* * *

— Капитализм яклылар уңга, социализмны хуп күрүчеләр сул якка утырсын,— дип әмер бирә Ельцин киңәшмәләреннән берсендә.

Гайдар белән Собчак уртада басып торалар.

— Нәрсә булды?

— Борис Николаевич, безнең социализмдагы кебек эшләр, капитализмдагы кебек яшисебез килә.

— Алайса, безнең янга, Президиумга менегез,— дип киңәш итә Ельцин.

* * *

— Алло, бу КГБмы?

— Юк. КГБ жимерелде.

Телефон тагын чылтырый.

— Алло, бу КГБмы?

— Юк. КГБ жимерелде.

Кабат телефон чылтырый.

— Алло, бу КГБмы?

— Юк, дип әйттем бит инде. КГБ жимерелде.

— Рәхмәт, рәхмәт. «Жимерелде» дигән сүзне иштергә теләр кенә чылтыратуым.

* * *

Черненконы жирләрәч, Кремльдә телефон чылтырый.

— Алло, сезгә Генеральный Секретарь кирәк түгелме?

— Сез нәрсә, акылсызлыгы эллә? — дигән ачулы табыш ишетелә.

— Әйе! Акылсыз, өстәвенә бик картайдым, аннан авыруым да көчле.

* * *

Горбачев янына Рыжков килә дә:

— Михаил Сергеевич! Нишләргә инде, тавыклар кырыла бит,— ди.

— Һәр кетәклек алдына кара квадрат ясарга кирәк,— дип киңәш итә Президент.

Атна үтә.

— Михаил Сергеевич! Тавыклар тагын кырыла...

— Кара квадрат эченә сары өчпочмак ясатыгыз.

Янә атна узып китә.

— Михаил Сергеевич! Барыбер тавыклар кырылып-мы-кырыла.

— Сары өчпочмакны яшелгә алыштырыгыз...

Тагын бер атна уза.

— Михаил Сергеевич! Тавыклар үлеп бетте инде.

— Кызганыч, бик кызганыч. Тавыкларны саклап калуга кагылышлы фикерләрем бик күп иде әле...

* * *

Мавзолейга чит ил кешесе килеп керә. Шунун янәшәсендә үк бер грузин басып тора.

— Мыеклы, кем бу? — дип сорый чит илдән килүче, Сталинга таба ымлап.

— Юлбашчыбыз Сталин,— ди грузин.

— Ә аның янәшәсендәгесе кем?

— Анысы... анысы Сталинга бирелгән Ленин ордены.

* * *

Хрущев бер хужалыкта дуңгыз фермасында булганнан соң, журналистлар газетага тәкъдим ителгән рәсемгә текст яза алмыйча баш ваталар.

— Бәлки: «Иптәш Хрущев дуңгызлар арасында»,— дип куярга кирәктер? — дип сүз башлый берәү.

— Килешми,— дип каршы төшә икенчесе.— «Дуңгызлар Хрущев янәшәсендә» дияргәме әллә?

— Яхшы түгел,— ди өченчесе.

Газетаны, әлбәттә инде, чыгармыйча калдыру мөмкин түгел. Рәсем астына: «Сулдан өченче — иптәш Хрущев»,— дип язылган була.

* * *

Политбюро утырышында Брежнев чыгыш ясый: «Иптәшләр, хәтерез без начарая башлады. Аннан культуралылык дигән нәрсәне дә онытып барабыз. Кичә әнә иптәш кемне әле... күмгәндә, хәер, бүген кая әле ул үзе?.. Күмгәндә оркестр уйный башлагач барыгыз да үрә катып басып торды, бары тик мин генә ханымнарын танцыга чакырырга батырчылык иттем... Культура-лы булырга кирәк, иптәшләр».

КҮРЕНЕКЛЕ КЕШЕЛӘР ТОРМЫШЫННАН

* * *

Тереклек ияләреннән Адәм баласына карата элек-электән күп төрле билгеләмәләр кулланылган. Әйтк, инглиз философы Р. Барнет язганча, борынгы греклар өчен ул барыннан да элек фикер йөртүгә сәләтле жан иясә булса, христианнар өчен — мәңгелек рухлы, хәзерге заман галимнәре өчен — хезмәт кораллары житештерүче зат.

Борынгы грек философы Платон исә баштарак кешегә кыска гына шундый билгеләмә биргән: ике аяклы һәм йонсыз-мамыксыз жан иясә. Икенче бер философ, Диоген, бер чебинен йонын йолкыган да Платонның аяк астына китереп ташлаган.

— Менә синен Кешең! — дигән.

Шуннан соң Платон үз билгеләмәсенә бәләкәй генә төзәтмә керткән, төгәлрәге, «киң тырнаклы» дигән эпитет өстәгән.

* * *

Владимир Маяковский бервакыт ниндидер клубка балалар белән очрашуга чакырылган. Кечкенәләр өчен язылган шигырьләрен укыганның соң, шагыйрь бик белдекле кыяфәттә:

— Хәзер инде миңа сорауларыгызны бирә аласыз, — дигән. — Теләсә нинди сорауыгызга җавап бирә алам.

Шулчак кечкенә генә бер юеш борын сикереп торган да:

— Абый, соңыннан кино буламы? — дип сорап куйган.

Соңыннан ни буласы хакында Владимир Владимирович әлеге очрашуны оештыручылардан сорашмаган булган икән, шулай итеп беренче сорауга ук жавап бирә алмыйча төртелеп калган.

* * *

Язучы Борис Полевой «Правда» газетасының штаттагы хәбәрчесе булып эшләгәндә бер заводның бик оста куллы эшчесе, ярыш алдынгысы турында очерк язып бастырган. Шартлы рәвештә «Павел Павлович турында» дип әйтик инде. Очеркта язучы берәз гына фантазиягә бирелеп, героеның иртән эшкә әзерләнүен, көзгә алдында төзәтенүен-ясануын сурәтләгән булган.

Очерк дөнья күргән көннең иртәгесен Павел Павлович эшкә килсә, хезмәттәшләре:

— Пал Палыч, кая, тагын бер чәчләреңне тарап күрсәт әле,— дип үртәргә тотынганнар.

Хикмәт шунда, алдынгы эшче дигәнебез бөтенләй пеләш икән ич. Әңгәмә вакытында баш киemenнән булганлыктан, язучы ул кадәресең күреп бетермәгән булган.

Ә. Фазылҗанов туплады.
Балтач

МУЗЫКАЛЬ МӘЗӘКЛӘР

* * *

Рәшит Ваһапов вафат булгач, филармониягә эшкә керергә дип, бер яшь җырчы килә. Художество җитәкчесе моны тыңлап карый да:

— Их, энекәш, син бит Рәшит Ваһаповның үзен алыштыра алган булыр идең,— дип куя.

Мондый мактау сүзләрен көтмәгән иҗатчы исә:

— Сез чынлап та шулай дип уйлыйсызмы? — ди.

— Әйе, әгәр дә ки аның урынына син үлгән булсаң...

* * *

Пенсиягә чыгар алдыннан бер җырчы танышына:

— 20 елдан соң гына мин үземнең җырчы булып тумagamымны аңладым,— ди.

- Шуннан соң жырлаудан туктадыңмы инде?
— Юк шул.
— ?..
— Чөнки ул вакытта мин танылган, популяр жырчы идем бит инде.

* * *

Күренекле жырчы Габдулла Рәхимкуловны филармония артистлары үзара «Карузо» дип йөртәләр.

Бер яшь жырчы моның тарихы белән кызыксына:

— Әйтегез әле, нишләп сезне шулай атыйлар?

— Чөнки, энем, гастрольләрдә өчәр ай буе микрофонсыз, салкын авыл клубларында жырлап йөрергә бүтән берәүнең дә тавышы түзми, менә шуңа күрә.

* * *

Кичке сәгать жидедә башланасы концерт һаман сузыла. Шуннан берәүнең сабырлыгы бетеп, администратор янына бара. Эмма ул югалып калмый, итагатьле генә итеп:

— Бер дә кайгырмагыз. Сезнең билетыгыз төнгә 12 гә кадәр гамәлдә,— ди.

*Рамил Курамин,
Татарстанның атказанган артисты*

МӘЗӘКЧЕ БАТУЛЛАНЫҢ КУЕН ДӘФТӘРЕННӘН

Мәскәүдә татар әдәбиятына багышланган зур жыелыш була. Бу эш, булдымы — булды өчен генә әзерләнгәндәй, бик таркау уза. Иң башта ук Сергей Михалков:

— Кичерегез мине! Мин китәм. Минем урынга Николай Константинович Доризо кала. Үзем киткәнче мин дустым Саб... Саб... Саб... гат Кахимга сүз бирәм,— дип жыелышны башлап-ташлап кача.

* * *

Берничә язучыны сыйларга дип, Сибгат Хәким ресторанга алып керә. Аңа ияреп Разил Вәли, Марсель Гали, Гариф Ахун бара. Кунакларга бер шешә аракы,

үзенә бер коры шәраб һәм ашарга алдыра. Ашап-эчкәч, официант исәп-хисап кәгазе китерә. Хисап егермә өч сум туксан биш тиен чыга. Сибгат ага егермә биш сум акча чыгарып официантка ыргыта да:

— Ыздачы ни нады! — дип чыгып китә.

* * *

Татар язучылары белән Мәскәү язучылары бер мәжлестә утырганда Михаил Годенконың шәраб алдыннан әйткән сүзе:

— Илһам Шакир ул — бөөк жырчы. Татарча жырлавы белән ул бөөк һәм башка халыклар өчен дә кадерле. Сезнең дә жырчыгыз бар. Ул урысча жырлый. Ул минем өчен якын түгел. Урысча аның кебек жырлаучылар күп, әйбәтрәк тә жырлыйлар. Ә Илһам Шакир кебек жырчы бер милләттә дә юк.

* * *

Сигезенче апрель көнне драматург Ризван Хәмидне коммунистлар партиясенә эгъза итеп алалар. Райкомнан кайткач, Батулла Ризванга әйткән:

— Партиягә керүең бик авыр-озак булды, шуңа күрә котлап тормыйм, тиз генә чыккач котлармын! — дигән.

Алты ел коммунист булып йөргәннән соң Ризван партиядән үз теләге белән чыккач, Батулла әйткән:

— Кергәнче чыгу ягын уйларга кирәк иде аны! — дигән.

* * *

Сәгыйть Агиш радио өчен бер хикәясен тасмага яздырып, авылларга чыгып киткән. Бер апага фатирга урнашкач, хужабикә чәй эчергәндә моннан сораган:

— Атың кем соң, балам?

— Сәгыйть Агиш булам мин, апа! — дигән кунак. Шулчак дивардагы радиоалгыч сөйли башлый:

— Микрофон алдында язучы Сәгыйть Агиш...

Хужабикә, сәерсенеп, бер радиога, бер Агишка карап ала да милиция яши торган авылга йөгәрә.

— Эллэ нинди шикле кеше керттелэр миңа кунар-
та. Үзен Агиш Сэгыйть, ди, радиуда сөйләп тора, үзе
чэй эчә! — дип, апа милицияне алып килә.

Хужа хатын белән милиционер килеп кERGәндә Сә-
гыйть Агиш черем итәргә сәкегә яткан була.

— Гражданин, сез кулга алынасыз! — ди милицио-
нер.

Язучы аңлатып карарга теләсә дә, апа белән мили-
ционер Агишны авыл Советына алып китәләр.

Касыйм Тәхау

Эйтмәс жирдән әйтерсен

Кешенең кешедә эше бар,
Гомерлеккә дус-ише бар.

* * *

Булганның эше уңар,
Ялкауның эше туңар.

* * *

Кешегә күрсәтсәң игелек,
Ул сиңа эшләр изгелек.

* * *

Яхшылык һәркемне бизәр,
Начарлык кешене изәр.

* * *

Кеше туа яшәр өчен,
Шуңа түгә булган көчен.

* * *

Килде-китте сөйләнмә,
Булмаганга кинәнмә.

* * *

Оста кул тик тормас — эш табар,
Өй башын алтыннан да ябар.

* * *

Уңганның эше гөрләп барыр,
Ялкау эшсезлектән арыр.

* * *

Утның төтене була,
Зәһәре күзгә тула.

* * *

Каенанасын эшкә җиккән
ялкау килен.
Диванда ул, кырын ятып,
саклый билен.

* * *

Беркем дә бер төрледән ашамый,
Гомерләр дә бер-берсенә охшамый.

* * *

Чамадан тыш көнләшү —
Акылыңны өлөшү.

* * *

Хисле һәрвакыт хискә бирелер,
Акыллы сүзләреннән беленер,
Сугыш чукмары биткә үрелер.

* * *

Салкын җанның бозы бар,
Әче телнең тозы бар.

* * *

Кеше кеше белән очрашыр,
Бер-берсенә хәлен сорашыр.

ХУҖАЛЫҚ ЖИТӘҚЧЕЛӘРЕ ИГЪТИБАРЫНА

Қазандағы Журналистлар урамының 24 йортына урнашкан институтта авырлығы 1 тонналы тегермәннәр ясала. Аның авторы Иван Федорович Горчев. Хәбәрләшү өчен телефоннар: 76-07-62 яки 76-70-62.

* * *

«Сельхозтехника»ның Балтач районы берләшмәсендә (житәкчесе Гыйльфан Әшрәфжанов) сезнең гозерләрегезгә һәрвакыт игътибарлы булырлар. Анда тулы комплектлы «ТСН-3, ОБ» тирес чыгару транспортерлары эшли башладылар. Берләшмә заявкalar кабул итә, түләү ысулы төрлечә. Телефоннар: (8-268) 2-10-03; 2-12-25.

«Илбар»ны яратучыларга

«Илбар» БДБнең һәр төбәгендә чикләүсез сатыла.

«Илбар» — зәвыклы һәм затлы.

«Илбар» — жылда дә, яңгырда да сүнми.

«Илбар» очраса, һич икеләнмичә сатып алыгыз, нинди дә булса житешсезлек тапсагыз, һич шикләнмичә Казанда 32-50-32 номерын жыегыз. «ИлБар» турында Сезне «ИлБар» тәмәке акционерлык жәмгыятендә аның житәкчесе Илгиз Бариев үзе тыңлар.

«Ватаным Татарстан» — 75 еллык бай тарихы булган, халык мәнфәгатьләрен иң беренче планга куеп эш итә торган газета. Аңа ел дәвамында язылырга мөмкин. Индексы — 54123.

АНЕКДОТЫ НАШИХ ЧИТАТЕЛЕЙ

(на татарском языке)

Мөхәррире *Ф. Зыятдинова*

Рәссамы *И. Рәхимов*

Бизәләш мөхәррире *Р. Шәмсетдинов*

Техник мөхәррире *Н. Зәйнуллина*

Корректоры *Р. Заһидуллина*

Н/К

Жыярга тапшырылды 22.02.95. Басарга кул куелды 13.04.95. Форматы 84×108¹/₃₂. Типогр. кәгазе № 2. «Литературная» гарнитурасы. Кабарынкы басма. Шартлы басма табагы 2,94. Шартлы буяу-оттиск 3,15. Нәшер-хисап табагы 2,14. Тиражы 10 000 экз. Заказ Н-47.

Татарстан китап нәшрияты. 420111. Казан, Бауман ур., 19.

Татарское книжное издательство. 420111. Казань, ул. Баумана, 19.

Татарстан Республикасы Мәгълүмат һәм матбугат министрлыгының
Камил Якуб исемдәге полиграфия комбинаты.
420111. Казан, Бауман ур., 19.

